

αὐτῆς τῆν ἰσσοδρομίαν διὰ τε τῶν παιδῶν καὶ διὰ τῶν ἀνδρῶν τῶν σύσσων ἐποίησε. To P.-u služi kao siguran dokaz, da su u Troji sudjelovali i senatori, dakle odrasli. Suet. Tib. 6, 5—6 međutim kaže: „Praesedit (sc. Tiberius) et asticis ludis et Troiam circensibus lusit ductor turmae puerorum maiorum.“ Osim toga Dion Kasije spominjući izriješkom Troju i dječake kao učesnike u 51, 22, 4 (za god. 29. pr. n. e.) i 54, 26, 1 (za god. 13. pr. n. e.), najednom u 53, 1, 4 (za god. 28. pr. n. e.) spominje i dječake i odrasle kao učesnike!? Da je Dion 53, 1, 4 pomišljao samo na Troju, vjerojatno bi nekako spomenuo, ovdje ili na kojem drugom mjestu, reformu, koju moramo pretpostaviti, naime da i odrasli sudjeluju u igri.

Na temelju svega izloženoga moram ustvrditi, da me nisu uvjerili P.-ovi dokazi o učesnicima u Troji. Moglo bi se prihvatiti, da je „konjanništvo do najkasnijih vremena rimske vojske, sigurno do Justinijana, čuvalo tradiciju Troje“ (str. 135). Možda bi se moglo prihvatiti i shvaćanje, da su u Troji za kasnijih careva sudjelovali i odrasli konjanici (isp. ona sporna mjesta kod Diona Kasija, osobito 76, 15, 3 i 77, 16, 7, te Arjanov odlomak iz Τέχνη τακτική). Ali mislim, da nije umjesna tvrdnja, po kojoj „die Knaben-Troia ist vielmehr eher eine Nebenentwicklung des von Männern gerittenen Tanzes“ (str. 137). Ako bismo i zabacili isključivo sudjelovanje dječaka u Troji, onda možemo ustvrditi jedino ovo: odrasli su jahači počeli sudjelovati u Troji tek naknadnim razvojem jahačkog turnira, koji je bio određen samo za dječake.

V. Vratović, Zagreb.

CHARLES BALLY, MANUEL D'ACCENTUATION GRECQUE, Berne, A. Francke, 1945, str. 129.

U ovoj knjižici ženevski lingvisti Ch. Bally, učenik i nastavljatelj F. de Saussurea, daje, kao što i sam u uvodu kazuje, deskriptivni i sintetički pregled grčke akcentuacije uzimajući prvenstveno u obzir praktičnu univerzitetsku nastavu, a to pokazuju i vežbe na završnim stranama (119—124) knjige. Istoriska objašnjenja i komparativni materijal nisu uzimani sistematski u pretres i, ukoliko ih ima, štampani su petitom. Kao dopunu sa te strane pisac preporučuje *Traité d'accentuation grecque* (treće izd. 1938) od J. Vendryesa, koji donosi i teorije antičkih gramatičara.

Ch. Bally i u ovom delu stoji na pozicijama i služi se terminima de Saussurove škole. Polazeći od toga da je mesto akcentu određeno bilo fonetskim oblikom (Saussureov signifiant) bilo značenjem (Saussureov signifié) reči, ili i jednim i drugim, Bally svoj rad deli po tom principu, iznesenom u Uvodu (§ 1—20) pored opštih primedaba, na sledeća poglavlja: *Lois relatives aux signifiants* (§ 20—37). *Lois d'accent dépendant de la valeur grammaticale des mots (accent de signifié)* (§ 36—61). *Regles déterminées par la nature des signifiés* (§ 62—72). *Accentuation des suffixaux* (§ 73—208). *L'accent dans la phrase* (§ 209—237).

Pored uobičajene terminologije antičkih gramatičara (oksitona itd.) pisac uvodi i drugu terminologiju, koja nešto komplikuje izlaganje, ali i doprinosi preciznosti, i to na osnovu postavke da je akcent vezan „za čistu osnovu“ i ne ovisi o deklinaciji i konjugaciji (izuzevši ograničenje na poslednja tri sloga, na „akcenatsko polje reči“) odnosno da je vrednost akcenta u grčkom leksička a ne sintaktička. Termini koji označavaju mesto naglaska u odnosu na osnovu su sledeći: završni akcentat osnove naziva se akrotoničnim ili akcentom 1 (a¹), akcentat na penultimi mesotoničnim ili akcentom 2 (a²) a akcentat koji se povlači koliko to dopušta akcenatsko polje anaklitičkim ili akcentom 3 (a³).

U pogledu osnovnih pitanja značajan je stav pisca što se gravisa tiče. On o njemu kaže (§ 8): „c'est une notation conventionnelle de l'aigu final de mot dans le corps de la phrase“ i (§ 13) pobija shvatanje koje je obrazložio J. Wackernagel (*Beiträge zur Lehre vom griechischen Akzent*, Basel 1893) a prihvatio u potpunosti i podupro još nekim dokazima J. Vendryesa (o. c. § 39—43), da gravis beleži atoničnost završnog sloga reči, sledećim primedbama. Prvo mesto zauzima primedba o povlačenju akcenta

kod oksitona u slučaju elizije na prethodni slog (φοβερὰ ἄλγη, φοβερὸν ἄλγη); ali pisac kaže da u proklitikama gravis obeležava atone.

Na druge dve primedbe, podjednaku sudbinu slogova sa akutom i sa gravisom u delfiskim himnama i pri prelasku na intenzivni naglasak, daje odgovor J. Vendryes (o. c. § 42), koji ističe da je, kako je postojala mogućnost da završni slog sa gravisom dođe do visine akuta, takav slog imao psihološki sasvim drugu vrednost no ostali atoni slogovi, što je i omogućilo postupak koji vidimo u navedenim himnama.

Mada tim odgovorom nisu potpuno obesnažene ove primedbe, mora se priznati da protiv njih govore i svedočanstva i postupci antičkih gramatičara, koji daju iste nazive i u papirusima na isti način beleže oksitonirane slogove koji su u rečenici promenili naglasak u gravis (odnosno izgubili naglasak) i atone slogove.

J. Wackernagelu i J. Vendryesu se pridružuje shvatanjem da gravis u βασιλευς ἐγένετο „označava otusstvo tona“ i fonetičar M. Grammont, koji u svome zadnjem delu (Phonétique du grec ancien, 1948, 390) kaže: „Les oxytons en effet perdaient leur ton quand ils n'étaient pas suivis d'une pause“, pa još dodaje: „ils devenaient proclitiques“. Ali i kod njega nailazimo na kolebanje — kada govori o proklitikama (str. 403), koje antički gramatičari prosto ubrajaju u oksitone, ne samo da ne pominje ove proklitičke reči, nego čak izričito kaže, govoreći o članu, da su proklitike „les formes de l'article depourvue de τ“, tj. da oblici sa τ to nisu. Ima li se to pripisati samo okolnosti da M. Grammont nije više uspeo da izvrši krajnju redakciju teksta svoje knjige? Ch. Bally je tu, čini mi se, bolje postupio. On kaže (§ 212) da je besmisleno smatrati samo ὁ ἡ proklitičnim i poziva se na Herodiana koji akcentuiše sve proklitike. Razume se, ovde on gravis smatra za „orthographique“ i „dû à la réplignance qu'on sentait à voir un mot en apparence autonome dépourvu de tout accent“.

Ovo otkriva nepotpunost i nesigurnost u rešenju ovog pitanja, koju nije uspeo ni Ch. Bally da otkloni svojom kritikom antičkih i savremenih gramatičara.

U vezi sa leksikalnom vrednošću akcenta odnosno službom akcenta pri karakterisanju leksičkih kategorija, koju osnovano ističe pisac u celom svome delu, kao što je to činio već i J. Vendryes pri analizi naglasaka u rečima aktivnog i pasivnog značenja, interesantno je pomenuti doktorsku tezu M. Schellera (Die Oxytonierung der griechischen Substantiva auf -ια, Zürich 1951), o kojoj se u svojoj recenziji (BSL XLVII—2, 96) J. Vendryes neobično povoljno izražava. Iako se odnosi na jedno usko pitanje, ona ujedno, po onome što se iz recenzije može zaključiti, ima i šireg značaja. U njoj se iznosi da je razlika u rečima na -ια, za koje se do sada smatralo, a isto čini i Ch. Bally (§ 80), da su prema značenju različito akcentuisane (da su baritone apstraktne izvedene imenice kao σοφία, a oksitone predmetne kao ὀργία i imenice sa kolektivskom vrednošću kao στρατιά), „prosto pitanje statistike“. M. Scheller na primerima pokazuje postojanje jedne težnje u govornom jeziku, familiarnim i opscenim izrazima, ka oksitoniranju ovih reči, pri čemu ukazuje na Herodiana (I, 41, 6; II, 583, 2).

U pitanju nije semantika i signifikativna vrednost akcenta već fonetika. M. Scheller vezuje, kako Vendryes kaže, „fort ingénieusement“ ovu pojavu sa razvitkom glasa *i* u hijatu. Pri akcentu na *i* ovaj glas ima punu vokalsku vrednost a gde je vokalska priroda toga glasa oslabila i ovaj dobio vrednost poluvokala došlo je do premeštanja akcenta na krajnji vokal.

To pokazuje, kao što to čine i brojni „izuzetci“, da vrednost akcenta kao sretstva za karakterisanje „de vastes categories de vocabulaire“, koju ističe Ch. Bally, nije uvek tako velika.

Kao priručnik ova knjižica nije samo u pogledu preglednosti kompozicije i savršene jasnoće izlaganja, koja je uopšte karakteristika Ballyevog stila, uspela, već i u pogledu formata i štampe.

M. Flašar, Beograd.